

Asia: VN/3071/2020

Lausuntopyyntö hallinnon automaattisen päätöksenteon käyttöalaa ja läpinäkyvyyttä koskevista säännösluonnoksista

1. Automaattisen käsittelyn sallittu käyttöala

1.1. Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaa *oikeudellisesti*?

Säännöstä tulee konkretisoida esimerkiksi asiaryhmien osalta. (Miten?)

Perustelut ja muutosehdotukset:

Pykälätestin sanamuodossa olisi hyvä säilyttää edelleen sana ”suoraan”, jolla tuodaan esille päätöksenteon edellytys ratkaistavan asian selkeyden ja yksiselitteisyyden osalta. Nyt ko. sana on hakasulkeissa, joka tarkoittanee sanan poisjättämistä tämän hetkisen ehdotuksen mukaan.

EU-säännöstö huomioiden esityksessä on todettu, että nämä huomioiden säännökseltä edellytetään läpinäkyvyyttä ja miten/mitkä asiat valikoituvat automaattiseen päätöksentekoon. Ehdotetussa säännöksessä on haasteellista, että siitä ei ole johdettavissa yksiselitteisen selkeästi automaattisen päätöksenteon piiriin tulevat asiat, joten säännöksen ohella olisi hyvä täsmentää edelleen lisää asiaryhmiä, mitkä tulevat automaattisen päätöksenteon piiriin, mikäli ko. tapauksen osalta täytyvät muut yleiset edellytykset. Toisena vaihtoehtona on, että erikseen säädetään automatisoitavista päätöksentekoryhmistä, jotka voivat tulla yleisten edellytysten täytyessä automatisoinnin piiriin. Tätä säännöstöä voidaan säännöllisesti täydentää ja lisätä/poistaa automatisoinnin piiriin kuuluvia asioita, jolloin kansalaisilla on mahdollisuus todeta yksiselitteisesti automatisoitujen päätösten piiriin kuuluvat asiat. Perusoikeusnäkökulmasta ja EU-säännösten osalta olisi turvallisempaa, mikäli lainsäätäjä pystyisi selkeästi lausumaan ne asiat, joista automaattinen päätöksenteko on ylipäänsä mahdollista. Näitä asioita voidaan myös päivittää mahdollisuuksien ja kokemusten lisääntyessä, jolloin toiminnan ohjattavuus on parempi. Tekoälyn käytön mahdollistaminen tässä kohtaa tulee olla poissuljettu kokonaan kuten todettukin, kyseiselläkään tavalla. Myös kohtuullisuusharkinnan käyttömahdollisuus päätöstä sääntelevässä säännöksessä poissulkee automaattisen päätöksenteon mahdollisuuden.

1.2. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaatoiminnassanne automatisoitavien asiaryhmien kannalta?

-

Perustelut ja lisätiedot:

-

1.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Millaisia 2 momentin määritelmän mukaisia tilanteita tunnistatte toiminnassanne?

-

1.4. Tulisiko myös muun kuin 2 momentissa tarkoitetun avustavan tai valmistelevan automaation käyttöä säännellä hallinto-oikeudellisesti?

Kyllä (miten?)

Perustelut ja muutosehdotukset:

Pitäisi säännellä samalla tavoin. Osa viranomais- ja muun päätöksenteon julkisuutta/avoimuutta on, että koko päätöksentekoprosessi on havainnoitavissa ja tiedossa, jotta sen oikeusvarmuuteen voidaan ylipäänsä ottaa kantaa mahdollisissa valitus- yms. tilanteissa.

1.5. Muut huomiot käyttöalasääntelystä:

-

2. Oikeussuojakeinot

2.1. Ehdotettu 25 a §:n muotoilu mahdollistaa myös oikaisuvaatimuksen käsittelyn automaattisesti. Miten arvioitte ehdotusta tältä osin?

Oikaisuvaatimuksen automaattisen käsittelyn tulee olla mahdollista erityisten edellytysten toteutuessa (esimerkiksi kun hakemus hyväksytään eikä asiaan liity toista asianosaista).

Perustelut ja muutosehdotukset:

Automaattisen päätöksenteon luonteeseen kuulunee, että mikäli päätös on jo kerran tehty automaattisesti ja sen oikeellisuus kyseenalaistetaan, ei aiempaa automaattisesti tehtyä päätösprosessia käsitellä uudestaan pelkästään koneellisesti. Näin voitaneen kuitenkin toimia, mikäli oikaisuvaatimus hyväksytään oikaisuvaatimuksen vaatimusten mukaisesti eikä asiassa ole toista asianosaista (kuten toinen vaihtoehto kysymyksissä). Viimeksi mainitussa tapauksessa valittajan vaatimus siis hyväksytään täysimääräisesti.

2.2. Mitkä muut menettelyt toteuttaisivat tehokkaasti oikeussuojaa automaattisen päätöksenteon yhteydessä?

Automaattisen päätöksenteon toimintaa tulisi kaikkien edellytysten täytyessäkin seurata säännönmukaisesti satunnaisella seulonnalla. Kaikkia automaattiseen päätöksentekoon sisältyviä asiaryhmiä tulee tämän lisäksi seurata säännöllisesti, vaikka virheitä tai valituksia ei ko. asiaryhmän osalta ilmenisikään. Edelleen lausumme myös, että päätöksessä olisi hyvä olla siitä lisätietoja

antavan henkilön yhteystiedot/kuka vastaa automaattisen päätöksenteon oikeellisuudesta tämän asiaryhmän osalta, jotta asianomaiset henkilöt pystyvät kohdentamaan mahdolliset toimenpiteensä johonkin olemassa olevaan tahoon. Pelkkä maininta, että päätös on tehty automaattisesti, ei riitä.

2.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: mitä soveltamanne lainsäädännön oikeussuojakeinoja pidätte tässä yhteydessä tehokkaina ja miksi?

-

2.4. Muut huomiot oikeussuojakysymyksistä:

-

3. Tietosuoja

3.1. Miten arvioitte tätä koskevaa kantaa?

Laissa tulee säätää erityisistä suojatoimista. (Millaisista?)

Perustelut ja muutosehdotukset:

Automaattisia hallintopäätöksiä tehtäneiden eräissä asiaryhmissä runsaasti lyhyessä ajassa. Mikäli päätöksentekoon liittyy järjestelmän ylläpitoon ja sen tekniseen toimivuuteen liittyviä häiriöitä, jotka ovat kohdistuneet suureen määrään asianosaisten päätöksiä, niin mikä on järjestelmän ylläpitäjän vastuu asianosaisille aiheutuneista vahingoista? Automaattisen päätöksenteon käyttöönoton tarkoituksena on hakea säästöjä käsittelykuluista, mutta mahdollisen järjestelmävirheen tilanteessa suuri määrä asianosaisia joutuu virheen kohteeksi. Niiden asianosaisten oikeusasemaa, jotka joutuvat tahtomattaan ja ilman omaa syytä virheellisen automaattisen päätöksenteon kohteeksi, on turvattava ja parannettava.

3.2. Tulisiko yleislakiin sisällyttää suojatoimia erityisiin henkilötietoryhmiin tai ns. valtiosääntöisesti arkaluonteisiin tietoihin (esimerkiksi sosiaalihuollon tarve) liittyen?

Erytisistä suojatoimista ei ole tarpeen säätää.

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

3.3. Muut huomiot tietosuojakysymyksistä:

Viimeaikaiset tietomurrot ja erittäin arkaluonteisten tietojen vuotaminen julkisille nettisivustoille ja muualle antaa perustellusti aihetta varmistaa myös automaattisen päätöksenteon tietoturvallisuus joka suhteessa. Tietojen katsomisoikeudet, tietojen oikeellisuuden varmistaminen, päätösten lähettäminen oikeaan paikkaan ja erityisten henkilöryhmien arkaluonteisten tietojen salassa pysyminen tulee varmistaa parasta ja uusinta teknistä osaamista, ohjelmistoa ja laitteistoa käyttäen. Järjestelmän asianmukaisen toimivuuden osalta on säädettävä erityiset huolenpitovelvoitteet ja kattavat tarkastus- sekä seurantavelvoitteet.

4. Käsittelyn julkisuus ja läpinäkyvyys

4.1. Pidättekö ehdotettua lähestymistapaa oikeana?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Asianosaisella on oltava kuitenkin halutessaan oikeus saada tarkemmat tiedot myös automaattisen päätöksenteon sisällöstä eli merkitykselliset tiedot käsittelyyn liittyvästä logiikasta. Ehdotettu automaattisen päätöksenteon käyttöala on varsin rajoitettu ja tiukka, joten säädettyjen yksiselitteisten ja suoraan vaikuttavien asioiden kuvaaminen automaattisen päätöksenteon taustalla on toteutettavissa.

4.2. Kannatatteko lisätietojen antajaa koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 4 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Kannatetaan, aina myös henkilötiedot sisältäen, jotta on mahdollista kohdistaa lisätietojen pyytäminen tahoon, joka tietää jo lähtökohtaisesti asiasta.

4.3. Kannatatteko automaattisesta käsittelystä ilmoittamista koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 5 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Tiedon ilmoittaminen, että asia on käsitelty automaattista päätöksentekoa hyväksikäyttäen, on perusasia, joka on aina todettava päätöksessä.

4.4. Kannatatteko ehdotusta hallintoasioiden automaattista käsittelyä koskevan kuvauksen julkaisemisesta?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Kannatamme mahdollisimman tarkasti päätöksen informatiivisuus ja asianmukainen laajuus huomioiden. Asianosaisella on oltava myös mahdollisuus saada lisätietoja prosessista.

4.5. Millaisia tietoja automaattista käsittelyä koskevaan kuvaukseen tulisi sisältyä?

Automaattiseen päätöksentekoon valikoitumisen edellytykset, rajoitukset ja sen estävät seikat sekä itse teknisen päätöksentekomenettelyn kuvaus mahdollisimman laajasti.

4.6. Muut julkisuutta ja läpinäkyvyyttä koskevat huomiot

Edellä olevia seikkoja.

5. Muut huomiot

5.1. Muut huomiot ehdotetusta sääntelystä

-

Latvatalo Eveliina
SAK ry - Työehdot-osasto päälakimies Timo Koskinen